

Waarom is Jezus zo lelijk?

baby's schilderen?

HENNY DE LANGE

Arme Maria, wat heeft ze het zwaar, met die kolossale baby in haar armen. Op het schilderij 'Maria met kind' van Quinten Massijs uit 1520 lijkt de frêle Maria bijna te bezwijken onder het babyvet van het kindje Jezus. Ook het Christuskind dat Maarten van Heemskerck in 1532 schilderde, is fors uit de kluiten gewassen: pasgeboren, maar toch al een sixpack en enorme spierbundels. En de kleine Jezus die Hendrick ter Brugghen in 1619 afbeeldde, is ook al moeders mooiste niet: het lijkt wel een oud mannetje.

Bij het zingen van het zoete kerstlied 'O kindeke klein, o kindeke teer' dringt zich al gauw het beeld op van een vertederend kindje Jezus, kraaiend in een kribbe of bij Maria op schoot. Tal van kunstenaars hebben dit tafereel vereeuwigd, vooral in de vijftiende en zestiende eeuw, toen het kerstverhaal een geliefd thema was op religieuze schilderijen. Als we nu naar deze schilderijen kijken, valt op dat het beeld van Maria heel herkenbaar is. Zij wordt afgebeeld als een jonge tienermoeder die vol aanbidding haar kindje koestert. Maar met de baby ligt dat anders. Het kind is veel te groot afgebeeld; het heeft een ouwelijk hoofd of het is moddervet. Baby's mogen best mollig zijn, dat zien we zelfs graag, maar de schilders van de Renaissance penseelden zoveel babyvet op hun panelen en doeken, dat het haast wanstaltig wordt.

schilderkunst | Het kerstverhaal is een geliefd thema op oude religieuze schilderijen. Maar het kindje Jezus is vaak foielelijk. Konden ze in de Renaissance geen

Het klinkt wat cru, maar het krioelt inderdaad van de 'babymonstertjes' op de schilderijen van de Renaissancekunstenaars, beaamt Friso Lammertse, conservator oude kunst van Museum Boymans Van Beuningen in Rotterdam. Foielelijke schepsels zijn het soms, in onze 21ste-eeuwse ogen.

Hebben deze schilders zich nooit

verdiept in hoe een pasgeboren kind eruitziet? Konden ze domweg geen baby's schilderen? Of heeft het ook te maken met veranderende opvattingen over schoonheid? Smaak speelt zeker een rol, zegt Lammertse. "Zelf vonden de kunstenaars het ongetwijfeld wel mooie baby's."

Dat het Christuskind in onze ogen vaak niet 'snoezig' is, heeft een andere reden. Lammertse: "De schilders van de Renaissance wilden anders dan hun voorgangers in de Middeleeuwen Maria en het Christuskind niet meer als iconen afbeelden maar levensechter. Met Maria als jonge moeder lukte dat wel, maar met het kindje Jezus was dat lastiger. Het was weliswaar een gewone baby, maar tegelijkertijd moest het ook iets goddelijks uitstralen. Daar hebben die schilders enorm mee geworsteld, hoe ze dat moesten uitbeelden."

Grofweg hebben ze dat als volgt opgelost. Om het heilige te benadrukken, beeldden ze de baby vaak groter af. Sommige schilders maakten er zelfs een gespierde superheld van. Een andere optie was om de baby een volwassen gezicht te geven. Lammertse: "Het Christuskind moest wel een beetje volwassen lijken en niet volslagen infantiel. Maar in onze ogen wordt het daardoor een ouwelijk mannetje."

De kunstenaars keken ook bij elkaar af. De beroemde Italiaanse schilders Rafaël en Michelangelo waren rolmodellen. Aan de 'anabolenbaby' van Van Heemskerck zie je af dat hij zich heeft laten inspireren door de gespierde figuren van Michelangelo. Het Christuskind van Massijs is weliswaar fors, maar ook wel lief, vindt Lammertse. "Massijs heeft heel goed gekeken naar het werk van Rafaël die het Christuskind heel lief en zacht afbeeldde, zoals in zijn beroemde schilderij Sixtijnse Madonna."

Uiteindelijk heeft Rafaël gewonnen, zegt de conservator. "Zijn lieflijke weergave van Maria en kind heeft

de standaard gezet voor het beeld dat we nu hebben van het kindje Jezus. Dat zie je later bijvoorbeeld ook terug in 'De Heilige familie' van Rembrandt met een vertederende baby. Zo zien wij het kerstverhaal toch het liefst verbeeld."

zes schilderijen

Deze schilderijen illustreren grofweg de ontwikkeling die Maria en het Christuskind hebben doorgemaakt in de Nederlandse schilderkunst. Van alle schilderijen wordt een detail getoond.

1: Meester van de Virgo inter Virgines, Maria met Jezus en vier heilige maagden, ca. 1495- 1500, Rijksmuseum Amsterdam.

Het Christuskind wordt hier voor het eerst niet meer als icoon maar levensecht afgebeeld, al komt dat nog niet goed uit de verf. Met zijn ouwelijke hoofdje is het nog lang geen echte baby.

2: Rafaël, De Sixtijnse Madonna, 1513-1514, Gemäldegalerie Alte Meister in Dresden.

Dit is een van de beroemdste schilderijen van de Italiaanse Renaissance. Het heeft een enorme invloed gehad op ons beeld van het Christuskind.

3: Quinten Massijs I, Maria met kind, 1520, Boijmans Van Beuningen Rotterdam.

Massijs borduurt met zijn forse maar wel lieve baby voort op de schilderijen van Rafaël.

4: Maarten van Heemskerck, Sint Lucas schildert de Madonna, 1532, Frans Hals Museum Haarlem.

Van Heemskerck liet zich met deze spierballenbaby inspireren door Michelangelo.

5: Hendrick ter Brugghen, Aanbidding der koningen, 1619, Rijksmuseum Amsterdam.

Ter Brugghen schilderde zo'n lelijke ouwelijke baby dat het kind een

paar eeuwen later is overgeschilderd. Bij een restauratie in de jaren zeventig van de afgelopen eeuw kwam de oorspronkelijke oude mannetjesbaby weer tevoorschijn.

6: Rembrandt, De heilige familie, 1634, Alte Pinakothek München.

Zo zien we het kerstverhaal het liefst afgebeeld: een liefhebbende vader Jozef en moeder Maria met hun vertederende kindje Jezus.

Meer afbeeldingen van - in onze 21-ste eeuwse ogen - lelijke kindjes Jezus van renaissancekunstenaars zien? Dat kan op de website uglyrenaissancebabies.tumblr.com